

SOBRE L'ORIGEN DEL TOPÒNIM MANLLEU (OSONA)

Francesc OJEDA I BRIONES

Com en molts altres casos, l'origen del nom de la vila de Manlleu ha donat lloc a les més variades hipòtesis, la majoria de les quals mancades del rigor que el coneixement combinat de les fonts documentals i de les tendències fonètiques aplicables als topònims d'un determinat territori exigiria.

La hipòtesi etimològica més coneguda i popular sobre l'origen del topònim *Manlleu* és la que el fa venir de MANUS LEVA 'mà esquerra', creença en la que, a més, s'ha basat l'escut municipal des d'almenys el segle XVI. Aquesta i altres teories com la que el fa venir d'un antropònim romà *Manlius* o la més recent que el relaciona amb el substantiu comú *manlleu*⁵⁵ parteixen també de la forma actual (amb *-n-*) i negligeixen el fet inexcusable que en els documents més antics el nom de la població apareix amb *-s-* en comptes de *-n-*.

En efecte, el nom de la vila consta documentat per primera vegada l'any 906 a l'acta de consagració de l'església de Santa Maria amb les formes *Mauseolo* i *Masleolo*.⁵⁶ En documents posteriors apareix com a *Meseleo*, *Mesleo* o *Mausoleo*⁵⁷ i, només a partir del segle XII comença a aparèixer com a *Manlevo*, *Manleuo*, *Manllevo*,⁵⁷ etc. si bé encara trobem formes amb *-s-* durant tot el segle XII. Una *-s-* havia estat misteriosament substituïda per una *-n-* en època relativament tardana.

El conegut filòleg Joan Coromines,⁵⁸ conscient de la dificultat que per a la interpretació del topònim presentava l'existència de formes amb *-s-* i amb *-n-*, va postular com a ètim un antropònim germànic MANILEUBUS, la forma de genitiu del qual MANSLEUBI (per a la qual cal suposar una doble declinació pròpia d'un nom compost encara no ben soldat), seria la responsable de la duplictat de formes (en uns casos es reduiria *-ns-* a *-s-*, mentre que en alguns contextos es perdria la *-s-* i es conservaria la *-n-* per motius fonosintàctics).

El fet, però, és que la primera documentació del topònim és més antiga del que suposa Coromines (que desconeix la primera documentació de 906 a l'acta de consagració) i que, tant en aquesta primera documentació com en les que segueixen durant els dos segles posteriors, tal i com hem vist, l'única forma documentada és amb *-s-*. La primera forma amb *-n-* només apareix el 1109 si atenem a la informació que ens dona el mateix Coromines, o el 1185, segons la *Història de Manlleu*,⁵⁷ d'Esteve Gaja i Molist. Durant el segle XII trobem formes amb *-n-* o amb *-s-*, mentre que a partir del segle XIII són ja les formes amb *-n-* les úniques documentades.

Hem de partir, doncs, de la base innegable d'una forma originària amb *-s-* i intentar solucionar el problema pensant en canvis que s'hagin produït a partir del segle XII. En aquest sentit, no em sembla absurd pensar que la pèrdua de la *-s-* es va produir per assimilació a la consonant següent, la qual cosa explicaria la pronúncia popular "Matlleu", testimoniada pel mateix

⁵⁵ Emilio NIETO BALLESTER (1997). *Breve diccionario de topónimos españoles*. Madrid: Alianza Editorial.

⁵⁶ Segueixo la publicació, al volum 2 de *Catalunya Romànica*, de la transcripció de l'exemplar que hi havia hagut a l'arxiu parroquial de la vila (desaparegut després de la Guerra Civil) i que va ser transcrit per l'historiador local Domingo Torrent i Garriga ("Manlleu, croquis para su historia", Vic, 1893, ap. 1, p. 249).

⁵⁷ Esteve GAJA I MOLIST (1976). *Història de Manlleu*.

⁵⁸ Joan COROMINES (1989-1996). *Onomasticon Cataloniae*. Barcelona: Curial - Caixa de Pensions "La Caixa".

Onomasticon (la *Història de Manlleu* també esmenta una forma *Matlleu* en un escrit en castellà del segle XVII) que ha arribat fins als nostres dies. El tractament del grup s'L (del qual no tenim gaires exemples) devia ser semblant al d'altres grups similars que han donat lloc a *-ll-* o *-tll-*.

L'aparició de la *-n-*, podria tenir el seu origen, al meu entendre, en un fenomen més subtil. La pronunciació nasal de la vocal (pel seu contacte amb la *m-* inicial) hauria portat als escriptors a escriure *Manlleu* amb *-n-* perquè aquesta nasalitat els semblava deguda a l'efecte de la pèrdua d'una *-n-* (es tractaria, doncs, del mateix cas, que fa que en francès s'escriu *maman* per *mama* —contràriament *papa* s'escriu sense *-n* final— o *montre* < MOSTRA) . El català medieval va experimentar la pèrdua de *-n* en posició final: NATIONE > *nació* i durant algun temps aquesta pèrdua devia comportar la pronunciació nasal de les vocals que la precedien, com succeeix, encara, en altres llengües romàniques com el francès i el portuguès.

Les formes amb *-n-* en què es basa l'actual forma del topònim no tindrien, doncs, caràcter etimològic, sinó que serien sobrevingudes i degudes a la interpretació errònia i consegüent intent de plasmació gràfica pels escriptors medievals del fenomen fonètic assenyalat.

Superat aquest obstacle (explicar l'origen de la *-n-* de *Manlleu*) resta inequívoc, al meu entendre, que l'origen del topònim *Manlleu* està a la paraula llatina MAUSOLEU(M), hipòtesi que ja ha estat proposada, tot i que no aprofundida ni gaire difosa.⁵⁹ Es podria pensar, doncs, en la possibilitat que el lloc on es va reconstruir l'església de Santa Maria hagués acollit abans algun tipus de monument funerari romà, ibèric o ibero-romà, cosa que concorda tant amb les troballes efectuades en altres esglésies de la comarca, com amb la seva situació respecte a l'antic poblament ibèric de Can Caseta (a l'altra banda del riu Ter), si es té en compte el que suggereix sobre els jaciments ibèrics del territori ausetà i les seves necròpolis Montserrat de Rocafiguera i Espona.⁶⁰

⁵⁹ La recull, per exemple, Manuel BOFARULL I TERRADES (2002). *Origen dels noms geogràfics de Catalunya*. Valls: Cossetània Edicions, tot i que al costat d'altres dues ben poc versemblants.

⁶⁰ Montserrat de ROCAFIGUERA I ESPONA (1995). *Osona ibèrica, el territori dels antics ausetans*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, p. 41: "Aquest tipus de necròpolis [es refereix a la que anomena "clàssica"] se sol situar en un turó o en una àrea propera al poblat, normalment de la mateixa alçària, amb unes característiques similars al lloc d'assentament." I més endavant (p. 42): "El primer camí que tenim per indicar llocs possibles d'ubicació de necròpolis, i partint de la premissa a constrastrar que a cada poblat li'n correspon almenys una, és cercar-la a l'àrea d'un quilòmetre a la rodona. En aquest radi podem intentar buscar llocs d'una alçària similar al poblat amb algun element de separació al centre i seguidament, cercar un indicatiu que assenyalí una possible implantació funerària. L'indicador potser més clar, seguint, com veurem, l'exemple de Malla, i d'alguns llocs del sud-est peninsular, és l'anàlisi d'algun element religiós medieval, que sigui susceptible d'haver-se superposat a un de pagà".